

Metaverse'te Dindarlık

Metaverse İslam'a açıldığında, dindarlık nasıl etkilenecek? Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Derviş Dereli cevapladı.

Mustafa Derviş Dereli, 15 Ocak 2022

<https://www.islamvededya.com/metaverse-te-dindarlik/908/>

İnternet ve din arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalarda, dindarlığın yeni bir forma büründüğü ifade ediliyor. Sanal dindarlık, dijital dindarlık, sosyal medya dindarlığı, hibrit dindarlık gibi kavramlar, literatürdeki yerini ve güncelliğini koruyor. Peki, internetin yeni dünyası Metaverse, İslam'a açıldığında, dindarlık nasıl şekillenecek? Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Derviş Dereli cevapladı.

İslamvededya.com: "Sanala Veda" kitabınızda dijitalleşme ve dindarlık arasındaki ilişkiyi çeşitli yönleriyle ele alıyordunuz. Ve dijital dünyanın artık dindarlığın tecrübe alanı haline geldiğini söylüyorsunuz. Metaverse İslam'a/Müslümanlara açıldığında dindarlık sizce nasıl etkilenecek, nasıl şekillenecek?"

Mustafa Derviş Dereli*: Teknoloji dünyasındaki yeni kavramsallaştırmalar, genellikle yazıldığı dönemde aslında pek de etki uyandırmayan bilim kurgu romanları üzerinden yapılıyor. "Metaverse" de Amerikalı yazar Neal Stephenson'ın 1992 yılında kaleme aldığı *Snow Crash* isimli bilim kurgu romanından hareketle yeni bir dönemin habercisi olarak konumlandırılan, son birkaç aydır gündemdeki en popüler kavramlardan biri haline geldi. Yeni medyaya geçişin en görünür platformu olarak yeni bin yılın başında Facebook'u kuran Mark Zuckerberg ve ekibinin yakın tarihte sosyal ağlarının marka ismini Meta olarak değiştireceğini açıklamasıyla birlikte de metaverse her türden medya ortamında dile getirilmeye başlandı.

Metaverse ve "Gerçekçi Etkileşim"

Metaverse'ü, şimdiye kadar gelişimine ve sofistike hal almasına aşama aşama şahit olduğumuz dijital evrenin çok daha ileri bir seviyeye ulaşması şeklinde tanımlamak mümkündür. "Sanal gerçeklik" (virtual reality) adı verilen teknolojide bu evrene kısa bir süreliğine dahil olan bireyler, arttırılmış bir gerçeklik ortamında bulduklarının farkındaydı. Fakat metaverse evreninin,

bireylerin bu farkındalığını ortadan kaldırarak onları daha uzun süreli, sıradan ve daha “gerçekçi” etkileşim örüntülerine dahil edeceği imasını vermektedir.

Adlandırılması ilerleyen dönemlerde değişebilir; farklı bir kavram üzerinde uzlaşa mümkün olabilir. Fakat metaverse evreninin bir nevi meydan okurcasına insan olmaktan kaynaklanan bazı özelliklerde değişiklikler yapma teşebbüsünde bulunacağı net biçimde gözüküyor. Gündelik hayatın farklı bir yaşam formunda yeniden formatlanmasına yönelik imalar ya da en azından beklentiler barındıran bu yeni teknolojik düzlemde bireysel, sosyal, kültürel, ekonomik ya da hukuki, hemen her alanda tartışmalar nasıl yoğunlaşacaksa benzeri, hatta daha fazlası din alanında da karşımıza çıkacaktır.

“Metaverse, fikhî ve akidevî tartışmalara kapı aralayacak”

Sorunuzda bahsini ettiğiniz *Sanala Veda: Sosyal Medya ve Dönüşen Dindarlık* isimli çalışmamızda bildiğiniz üzere gündelik gerçeklik düzleminden kopuk sanal ortamların yerini, çevrimdışı ve çevrimiçi uzamlar arasında yoğun etkileşimlerin görüldüğü akışkan dijital ortamların aldığını öne sürmüştük. Bilhassa genç kuşak üzerinde yaptığımız gözlem ve saha araştırmasından hareketle ulaştığımız bu sonuç, yaşadığımız çağda artık fiziki etkileşimlerimiz ve eylemde bulunuşumuzla çevrimiçi etkileşimlerimizin birbirinden keskin şekilde ayırt edilemeyecek kadar iç içe hale geldiğine dikkat çekmekteydi. Burada konumuzu teşkil eden metaverse evreninin, bahsini ettiğimiz bu iç içeliği çok daha yüksek seviyelere çıkartacağını ve hatta bu yüzden de –belki de çok büyük oranda– insan varoluşu açısından korkutucu bir hal alabileceğini öngörmekteyim. Kimliklerimiz açısından kaçınılmaz bir son gibi gözüken bu durumun hayatın diğer alanlarından farklı olarak din alanında çok daha girift bir mahiyete bürüneceği ve gerek fikhî gerekse akidevi anlamda önemli tartışmalara kapı aralayacağını söyleyebiliriz.

Bedensel dini ritüeller, çevrimiçi dini ritüellerin bir tamamlayıcısı haline gelebilir mi?

Dini otorite, dijital dini kimlik, medya vaizliği gibi dijitalleşme ve din(darlık) bağlamında pek çok yeni problemlerin karşımıza çıkacağını öngörmekle birlikte bu bağlamdaki en ciddi tartışmalar, kanaatimizce çevrimiçi (dini) ritüel konusunda yaşanacaktır. İki yılı aşkın bir süredir yaşamakta olduğumuz pandemi dönemi öncesinde dijital bir cihaz/ortam vasıtasıyla sözgelimi bir imama uyararak namaz kılma konusuna çok daha ironik ve mizahi bir dille yaklaşırken, tam

kapatılmayı yaşadığımız süreçte bu hususun ciddi şekilde tartışıldığı ve hatta Diyanet İşleri Başkanlığına konuyla ilgili yoğun şekilde sorular sorulduğu hatırlanacak olursa, çevrimiçi dini ritüel hususunun niçin bu kadar kritik bir konumda yer alacağı çok daha iyi anlaşılacaktır. Dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan Müslümanlar kible bulma, namaz vakitlerini öğrenme, Kur'an-ı Kerim dinleme, hatim takibi yapma, hadislerle ve fetvalara çok daha kolay bir şekilde ulaşma gibi pek çok amaçla akıllı telefon uygulamalarından istifade etse de söz konusu dijital platformlar, bedensel/fiziki dini ritüelleri kolaylaştıran veya onu besleyen bir konumdaydı. Metaverse evreniyle birlikte belki de durum bambaşka bir çehreye bürünerek fiziki/bedensel dini ritüeller, çevrimiçi dini ritüellerin bir tamamlayıcısı haline gelecek ya da en azından bu çerçevedeki fihhi ve akidevi tartışmalar daha görünür olacaktır.

“Metaverse, insanlığı dini konularda hiç merak edilmeyen yeni meselelerle karşı karşıya bırakacak”

Dindarlık veya dini kimlik, insanla ve toplumla somutlaştığı için, tarihin her döneminde değişimler yaşar. Fakat teknolojinin değişime hız kazandırdığı dikkate alınacak olursa, yeni medyayla birlikte bu hususlar özelinde yaşanan tartışmaların metaverse düzleminde çok daha farklı bir boyut elde etmesi kaçınılmaz görünüyor. Dini hayat elbette bütünüyle dijital evrende yaşamayacak, dini gruplar ya da cemaatler bütünüyle bu evrende faaliyet göstermeyecek, ibadetler sadece bu ortamlar aracılığıyla gerçekleştirilmeyecektir. Fakat metaverse evreni, insanlığı, dini konularda bugüne kadar hiç merak etmediği veya öğrenme ihtiyacını dahi hissetmediği yeni meselelerle karşı karşıya getirecektir.

Dr. Öğretim Üyesi, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi